

Валентин Канавров

DA-SEIN И ЕСТ-Е-СТВО.
ЕДНО ВЪЗМОЖНО ХАЙДЕГЕРИАНСКО БИТИЙНО ФИЛОСОФСТВАНЕ
НА И ПРЕЗ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

На проф. Димитър Зашев

Върху Хайдегеровото Dasein (Da-sein) са изписани хиляди страници. Напълно основателно. Хайдегер е мислителят, който преобръща 25-вековната европейска философска традиция да се фундаментализира *logos-a* и да се метафизира формата на познанието (разумът), а оттам насетне по теоретичен начин да се конструират онтологии, които в същината си имат рационален и формален характер и фактически са речитативи на *logos-a* върху физиката на *ontos-a*, независимо как се схваща последният и каква е степента на насилие на физиката. Именно Dasein е първата стъпка в Хайдегеровата битийна метафизика, която преобръща логосното философстване и фундаментализира битието – но не по рационален или реалистки начин, а по феномено-логичен. Този „нов“ *logos* на феноменологията е обаче не метафизичен, а антропологичен. Но и новата антропология на Хайдегер е не Шелерова или Плеснерова, и съвсем не натуралистична или психологична, а херменевтична¹.

Вероятно е по-коректно при този философски обрат от метафизика на познанието в битийна метафизика изпървом да се споменат Ницшевият тотален декаданс, завършил с инициацията *Бог е мъртъв*, и Фройдовото разрушаване на Фихтевото (впрочем класическо просвещенско) твърдение на Аз-а чрез разлагане на единната човешка субстантност на *То*, *Аз* и *Супер-аз*. Могат да се приведат и резултатите на мнозина велики философи от размирния XIX век, експлицирали една или друга страна на иманентното саморазграждане на

---

¹ Повече относно този кардинален обрат в: Канавров, В., 2011.

абсолютния конститутивен, т. е. онтологизиращ разум (Шопенхауер, Киркегор, Маркс, Прудон, Бакунин, Дилтай и мн. др.)².

Ала именно Хайдегер е този, който нито се рови в пепелищата на разума, нито се вкопчва в самотно и страшно стърчащите оброчища на ирационалното, а възражда едно като че ли насилствено затулено от *рациото* и неговите категориално-ценностни креатури метафизично начало на Европейското философстване. Той априоризира и принципира изконността, изначалността и чистотата на битието и на негова основа по аналитичен (феноменолого-херменевтичен) начин проправя път към една пред-стояща и про-светлена отвъд сянката на разума битийна метафизика. Хайдегеровото прозрение е плод на фундаментална метафизическа интуиция, нахвърлена още в зората на Европейската духовност. Не случайно в писмо до Ясперс от 1949 г. Хайдегер причислява към същинските корени на своята философия гръцката античност, начело с Парменид, и собственото си мислене.

Първата битийна, но херменевтично спрегната самоположеност в програмата за фундаментална онтология е прословутото *Dasein* в неговата екзистенциална аналитика, която, от своя страна, проправя (просветлява, както по-късно би казал Хайдегер) онтичната просека на битието: „Най-първото, за което се попитва във въпроса за смисъла на битието, е биващото с характера на Бъденето-ето-на. Подготвителната екзистенциална Аналитика на Бъденето-ето-на сама, в съответствие със своеобразието си, се нуждае от предварително очертаващо изложение ... ще трябва по Бъденето-ето-на да изкараме наяве една фундаментална структура: Бъденето-в-света ... Това ‚априори‘ на тълкуването на Бъденето-ето-на не е определеност от насъбрани късове, а е една изначално и постоянно цяла структура“³.

В настоящата рефлексия аз нямам за цел да търся адекватен превод на български език на *Dasein* и подминавам този, иначе значим и интересен проблем. Напълно споделям оценката на Димитър Зашев – преводач на Хайдегеровото

---

² Вж. Канавров, В., 1994.

³ Хайдегер, М., 2005, с. 40.

съчинение *Битие и време*, – че „отказът от превод не бива да се представя за преводаческо предимство“. Изцяло приемам неговия превод на Dasein с бъдене-ето-на. Поне засега на сцената не се е появил по-добър превод⁴. В своята преводаческа дейност колегата Зашев остава верен на понятийната стратегия на Хайдегер „онтологически да се престроят основни/те/ категории на метафизиката на присъствието“ и търси съответен онтологичен изказ на Dasein. *Бъдене-ето-на* е блестящо попадение (вероятно и изстрадано размишление) в това отношение. Внимание заслужават както усилието за конструиране на битиен словник на български език, който адекватно да представя онтологичните концепти и да е съзвучен на днешните екзистенциални нагласи, така и самата лексикална единица. Прекалено скромно от страна на Зашев е да смята, че това „решение е крайно условно и надали кой знае колко казващо“. Напротив, *бъденето-ето-на* съдържа основните онтологични смисли и конститутиви: наличност, траене, устойчивост, времевост, пространственост, откритост, препращане, осветляване и пр.; казва много и достатъчно, при това на чист български език.

Моят отказ да търся (нов) превод на Dasein е изказ на респект към преводаческия труд и успех на колегата Зашев. Не бива на български език недопустимо да се умножават преводите на Dasein. Те и без това са твърде много и твърде разнородни. В случая бръсначът на Окам трябва да се развърти като меч. В настоящата рефлексия не използвам *бъдене-ето-на* единствено по тематични и концептуални причини. Запазвам Dasein в немското изписване, защото номинално не коментирам метафизичната програма на Хайдегер в нейната конкретност и понятийна изпълненост, нито пък адекватния изказ на тази програма на български език, а точно според повелята на немския метафизик се вслушвам в една българска (славянска) дума, която напълно успешно може да поеме редицата предизвикателства на въпроса за битието и да бъде подложена на педантична философска анализа. Тази дума е *естество* (*ест-е-ство*).

---

⁴ Вариантът *налично битие* е Хегелов и на отразява духа на Хайдегеровото херменевтично-феноменологично теоретизиране.

Задачата аз виждам в сравняване аналитиките на Dasein (на немски и през немски език) и *естество* (на български и през български език). Въпросът следователно не е в превода на Dasein (това е друг проблем!), а във възможната алтернатива на Dasein на чист български език по отношение началото на битийната метафизика (фундаменталната онтология). Битийната аналитика на *ест-е-ство* открива такава възможност. Тя е конкурентна теоретизация на аналитиката на Dasein (респ. *бъденето-ето-на*) по пътя към новата фундаментална онтология, принципираща битието, а не познанието.

Аз предлагам идеята за аналитика на *ест-е-ство* и маркирам някои елементи на едно възможно теоретично възхождение при запазване на Хайдегеровата програма за битийна метафизика, различна от метафизиката на познанието. *Ест-е-ство* полага друго начало, различно от Dasein, и съответно предопределя друг ход на херменевтизираната феноменология. Другостта и разликата са обаче не принципни, а езикови. Но колкото феноменно-езикови, толкова и феноменологично езикови, т.е. в зависимост от систематично-концептуалната положеност на езика – не на фило-логическа плоскост, а фило-софска плоскост (разликата е концептуално аналитична).

На първо място могат да се отбележат някои слабости на Dasein, разглеждано като старт на теоретизацията на битийната метафизика. След като се захваща с фундаментално ново (битийно, а не познавателно) устройване на Европейската философия, защо Хайдегер трябва да го започне с един силно натоварен и експониран в знаниевата философия термин (има предвид рационалистическите измерения на Dasein в грандиозната Хегелова *Науката логика*⁵)? Очевидно всичко не може да се свърши отведнъж, не може на един дъх да се деструктивира цялата Европейска духовност и едновременно да се съгради из основи на нов битиен език. Но все пак поне началото, поне първата крачка биха могли да са други. В този ракурс не само лексикално, а преди всичко понятийно заетият от предишната философия Dasein не е ли първата слабост,

---

⁵ „Наличното битие (Dasein) е *определено* битие“. Хегел, Г. В. Фр., 2001, Т.1, с. 161 (преводачът на Хегел Генчо Дончев превежда Dasein като налично битие).

първият пробив в Хайдегеровата фундаментална онтология? И пак по тази посока: защо в късното си творчество Хайдегер се отказва от амбицията за онтологично преосмисляне на наличния философски (по същество знаниев) език – както прави това в *Битие и време* с Dasein – и акцентира предимно върху поетичния език като релевантен онтологичен език?

Оглеждайки се по типичен аналитичен и херменевтичен начин за възможни понятийни алтернативи на Dasein и напълно в духа на Ницше и Хайдегер да се търсят и разкриват в древногръцката философия затлачените и запушените от *логоса* бистри битийни извори, на преден план изпъкват две подходящи, силни и релевантни на желанието за изначално и фундаментално онтологизиране възможности: *природа* и *естество*.

Първата от тях очевидно е неплодотворна, макар от историята на философията добре да се знае, че повечето предплатонови философи са писали съчинения, озаглавени именно *За природата*: Хераклит, Парменид, Емпедокъл, Анаксагор, Горгий и др. Но идеята за природата се развива в Европейската наука по път, който в по-късните епохи я прави най-малкото непригодна за философско стартиране и още повече за философско принципиране. Тръгването по посоката на т.нар. материализъм никога не е довеждало до успешни и последователни философски резултати, въпреки че е залегнало в основите на емпиричното природознание. Едва ли може да се извлече някаква философия от материалистически заложените филогенеза и онтогенеза, едва ли може да се каже много за човешкото (да не говорим за феномено-логичното) познание от позицията на дарвинизма, едва ли природата може изобщо да претендира за онтологичен (не за онтичен!) статус. Хайдегер стриктно фиксира смисъла на термина *природа* в обхвата на Кант и физиката на Новото време⁶ и го подчинява на световостта. Природата е биващо-вътре-в-света. В нейната конкретност тя не е в състояние да даде достатъчно разбиране на самия свят и затова нейното теоретично полагане може да се осъществи като частен случай на аналитиката на

---

⁶ Хайдегер, М., 2005, с. 65.

вътре-световото. Затова – казва Хайдегер – „въпросът за битието на природата се насочва към условията на нейната възможност“ и следователно трябва да бъде научно нахвърлен, респ. тематизиран⁷.

Другата възможна, вкл. лексикална алтернатива на Dasein като отправна точка на недогматично и нерационалистично философско принципиране на битието по посока на цялостен систематичен онтологичен възглед е *естество* (естественост, естествено). Тук всеки българин (и повечето славяни) с гордост биха демонстрирали аналитичната метафизичност на своя език. *Ест-е-ство!* На чист европейски език, по превъзходен начин е изказано битието на битийстващото. При това в едно слово, което не е неологизъм или изкуствена късна конструкция⁸, а носи типичната налична и актуална световост. Едно слово, което подлежи на езикова деструкция, аналитично разчленяване и онтологично смислоразбиране.

Ест-е-ство е слово, което отвъд повторението⁹, напредва към самотъждествеността на битието, но в неговата анализа, т.е. откъм саморазграничаването, препращането, самооглеждането, подпирането,

---

⁷ Любопитно в този контекст е твърдението на (ранния) Шелинг, че „свкупността на всичко чисто обективно в нашето знание можем да наречем природа“. Шелинг, Фр. В. Й., 1983, с.61.

⁸ Предмет на специализирана философска, семантична и езикова анализа са лексикалната и смисловата генеза на *естество* откъм: 1) Аристотеловия термин *to ti esti*, който има ясно изразен битиен характер в същността, в питането за субстанцията и формата преди категориите (виж: Аристотел, *Метафизика*, IV 2, 1003b; V 7 1017a25; VI 1 1025b10-31; VII 4 1029b28-1030a31; VIII 3 1043b26; Първа Аналитика, 43b7; Втора Аналитика 71a10; 71b33; 90a35-91a5; Тописка 103b22-28 и мн. др.), и 2) латинското *est* (от *esse, sum*). Десубстанциализирането на *e* е отбелязано от Аристотел: „Защото, както „*e*“ е присъщо на всички, ала не по еднакъв начин, но на една [категория] първично, а на останалите като нещо последващо, така и същността в абсолютен смисъл е присъща само на субстанцията, а на останалите по някакъв друг начин“. (*Метафизика*, 1030a21). Дали тогава българският термин *естество* реставрира някои субстанциалистски интенции, заложили още от Аристотел както в позитивен план в *to ti esti*, така и в негативен план в по-късното латинизирано десемантизиране на *est* до формалнологическа копула е открит въпрос.

⁹ Нека в този пункт си припомним знаменитата Киркегорова идея за повторението като „недвусмислен израз на това, което за гърците е бил споменът“. Според великия датчанин повторението е насъщният хляб на живота по време на „околосветското пътешествие из битието“. Вж. Киркегор, С., 1991, Т.2, с.487 сл.

попълването, подпитването; слово, което в никакъв случай не е калка; слово, което идва от глъбините на старославянския език и което днес е останало напр. в думата *тоест* (защо ли почти винаги я изписваме в съкратен вид т.е.?) като образец на дефинитивна битийна и смислова еквивалентност; слово, което по уникален начин включва двоен акцент върху битието, без при това да затруднява изказа или да замъглява смисъла; слово, което е типично светово – както за духовното, така и за материалното; слово, което стои в основата на битийното мислене, независимо дали се подчертава интелектуалното или материалното; слово, което има типичен феноменен характер, защото винаги откроява явно, а не скрито трансцендентно битие, но и феноменологичен характер, защото съдържа логосната трансформация на езиковата игра, която от отправя анализата към дебрите на разкриващия се скрит смисъл.

Естество може да бъде прочетено, чуто, херменевтизирано и разбрано като *ест-е-ство*. Наставката *-ство* носи субстантивиращо качество. Проф. Любомир Андрейчин подчертава в *Исторически връзки на българския език с другите езици*, че тази наставка е характерна за абстрактни имена и отвлечени понятия. Й. Калайков сравнява *-ство* с *-ment* в английския език. Следователно субстантивиращата наставка *-ство* е граматически разбрано битийно полагане на *ест*. В *ест-е-ство* битието просветлява в аналитична самотъждественост: *ест е*, но същевременно и като граматически изразяващо и утвърждаващо битийността чрез наставката *-ство*. В абстрактните отвлечени съществителни, завършващи на *-ство* (герой-ство, мъже-ство мн.др.), битието (*ест*) феноменално се проявява в тяхното реално присъствие (*е*), което в самоположеността си по аналитичен начин може да експлицира иманентното фундаментално битие на абстрактно съществуващото, а оттук да е и препращане към граматически подреденото разбиране на битийстващото. Тази херменевтична анализа всъщност прояснява скритостта на битието в неговото езиково препотвърдено претрайване, но и в неговата основополагаща светова конституция.

Езикът на *logos-a* е неутрален, интерсубективен и хомогенен откъм чистата форма на знанието, която е единна. Езикът на Dasein следва да е индивидуален, защото битието на Dasein няма как иманентно да съдържа езиковостта, т.е. за Хайдегер е изключително трудно да изрази своята онтология на релевантен език. Той просто постулира и курсивирано записва, че „разбиране е екзистенциалното битие на собственото Можене-да-бъде на самото Бъдене-ето-на, и то така, че това битие само по себе си разкрива Докъдето на доказването на битието на самото него. /Продължението на това твърдение е:/ Като разкриване разбирането винаги засяга цялата основна устроеност на Бъденето-в-света”¹⁰. Не е случайно, че в късното си творчество Хайдегер пледира за философиране на поетичния език вместо да търси екзистенциализиране на всекидневния (и евентуално на научния, знаниевия) език. Езикът на *ест-е-ство*(то) би могъл да бъде интрасубективен и хомогенен, но същевременно индивидуален и обикновен поради феноменната откритост. Ест-е-ството е бъдене-ето-на, което може да сложи адекватно херменевтично-феноменологично начало на екзистенциална анализа.

Фундаменталната онтология може да намери в *ест-е-ство* силен теоретичен старт при това на кристален български език. Дали повторението е екзистенциално преимущество или слабост, дали то е заложено основание, превъплъщаване или проста спирка, дали *ест-е-ство* съдържа просветляване и битийна просека, дали то е типична световост или само абстрактна природа, чист феномен или сума явявания, дали изявява познатото още от Хераклит отрицание със свойствената му динамика, дали е абстрактно или конкретно, множествено или единично, дали изказаната в него самотъждественост на битието е продуктивна и преpraщаща или само фактична и статична, дали граматическите му проекции са семантически точни – това са въпроси пред една онтологична спекулация, предмет на друго, по-цялостно и систематично изследване на аналитиката на *ест-е-ство*.

---

¹⁰ Хайдегер, М., 2005, с. 117.

Докато терминът природа – както Хайдегер го разбира в контекста на Новото време – има по-скоро предметна значимост, то терминът *естество* (*ест-е-ство*) е същностно вкоренен. Тази същностност не е трансцендентна, неясна или непознаваема. Напротив, тя е феноменална, дадена, проявяваща се, изявяваща се. *Ест-е-ство* се самопоказва и говори само за себе си. То е откритост, разграниченост, обособеност. То е битие, което просветлява и направлява. *Ест-е-ство* е, така да се каже, природаТА на природата, която е различна от природата, защото открива нейната скритост¹¹.

Хайдегер няма в немския език подобна лексикална възможност¹². Тя би отворила ново осветяване на световостта не откъм множеството феномени на света или откъм неяснотата му като цялостен феномен, а откъм осветяването из света, из неговата аналитична изначалност, простота, фокус и препратеност като *ест-е-ство*.

И така, за Хайдегер Dasein е в немския език безалтернативното понятие на екзистенциалното полагане на онтологизирането по човешкия път към битието. Природата не може да поеме тази функция, защото сама по себе си е скритост, която произвежда вулгарно тълкуване, оставащо постоянно в орбитата на недоизказаността и постулираната неистинност. Схваната репрезентационистки, природата винаги „бяга“ пред човека и не открива пред него възможност за разкриване на вътрешно световото битийно битийстване. Когато човек се опита да я покори – греши и страда, когато ѝ се подчинява – стои в изолация и отчуждение спрямо себе си, когато я пази (това днес е мода) – я фетишизира. *Ест-е-ство* открива действителни перспективи за теоретизиране на чист и звънтящ български език на последователна битийна метафизика като феноменално освобождаващо откъм битието екзистиране¹³.

---

¹¹ Един от възможните резултати на тази работа би бил преосмислянето на превода на заглавията и смисъла на съчиненията на древногръцките философи от *За природата* в *За естеството*.

¹² На Хайдегер принадлежи твърдението: „Заедно с немския гръцкият език е най-мощният и най-духовният от всички езици“.

¹³ Този текст е консервативна концептуална преработка на моята статия *Dasein и естество. Една рефлексия по повод Хайдегеровото начало на битийната метафизика*,

ЛИТЕРАТУРА

- ХАЙДЕГЕР, М., 2005, *Битие и време*, АИ „Марин Дринов“, София.
- АРИСТОТЕЛ, *Метафизика; Втора Аналитика; Топика; Категории*.
- КАНАВРОВ, В., 1994, *Размирието на разума*, УИ. „Св. Кл. Охридски“, София.
- КАНАВРОВ, В., 2011, *Пътища на метафизиката. Кант и Хайдегер*. Изд. „Изток-Запад“, София.
- ХЕГЕЛ, Г. В. Фр., 2001, *Науката логика*, Т.1, Изд. „Европа“, София.
- ШЕЛИНГ, Фр. В. Й., 1983, *Система на трансценденталния идеализъм*, Изд. „Наука и изкуство“, София.
- КИРКЕГОР С., 1991, *Или-или*, Т. 2, Изд. „Народна култура“, София.
- ЗАШЕВ Д., *Бележки на преводача*, – в: ХАЙДЕГЕР, М., 2005, *Битие и време*, АИ „Марин Дринов“, София, с. 332-338.

която е публикувана в 6-та книжка на списание *Философия* от 2007 година (с.3-8).
Статията също бе (е) посветена на проф. Зашев с респект към неговия превод на *Битие и време*.